

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АПК НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті удосконалено методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості АПК на регіональному рівні.

In the article methodical approaches to an estimation of investment appeal of agrarian and industrial complex at a regional level are advanced.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, регіональні АПК, сталий розвиток, індикатори інвестиційної привабливості.

Key words: investment appeal, regional agrarian and industrial complexes, steady development, Indicators of investment appeal.

ВСТУП

Усі країни світу, незалежно від рівня розвитку економічних відносин, завжди потребують більше інвестицій, ніж у них є, для того щоб мати змогу здійснювати розширене інноваційне відтворення економіки та підвищувати життєвий рівень населення. Виняткове значення в інвестиційному процесі має зосередження уваги на створенні належних умов для залучення інвестицій в економіку України, зокрема в агропромислове виробництво. До того ж вихід економіки України з кризи великою мірою визначається сутністю її інвестиційної політики, спрямованої на інноваційні зрушення в агропромисловому виробництві, яке потребує модернізації й технічного оновлення виробництва, впровадження енерго-, ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій.

З огляду на важливість регіональних відмінностей у залученні інвестицій пропонується розглядати інвестиційну привабливість АПК не тільки на макро- та мікрорівні, але й на мезорівні — регіональному рівні. При цьому на макрорівні враховуються стабільність, ефективність законодавства та загальна політична ситуація, перспективи розвитку економіки й економічна стабільність, розвиток інфраструктури, соціальна складова.

Особливістю підходів до оцінки інвестиційної привабливості на регіональному рівні є те, що у всіх регіонах діє єдине законодавче поле (зі змінами лише для СЕЗ і територій пріоритетного розвитку) і на регіональному рівні більшу роль починають відігравати безпосередні стосунки інвесторів з регіональною владою. На мікрорівні інвестиційна привабливість проявляється через двосторонні угоди інвестора з державними органами та господарськими суб'єктами.

До проблем формування інвестиційної привабливості АПК звертається багато зарубіжних і вітчизняних вчених, дослідників, практиків і політиків. І сьогодні є чимало праць, присвячених проблематиці визначення рівня інвестиційної привабливості господарюючих

суб'єктів, регіонів, держави [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. При цьому в методиках переважна кількість авторів намагаються врахувати якомога більше факторів, здатних позитивно впливати на наміри інвесторів, хоча ці фактори є далеко не рівноцінними. Особливо це проявляється на регіональному рівні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є удосконалення методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості АПК на регіональному рівні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Оцінка інвестиційної привабливості АПК як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні, в цілому, належить до числа складних завдань, розв'язання яких ґрунтується на застосуванні різних методичних підходів.

Аналіз найвідоміших підходів до оцінки інвестиційної привабливості країни показує, що міжнародні агентства як основні параметри використовують макроекономічні показники, а саме: динаміку приросту і структуру ВВП, стан платіжного балансу країни, фінансового ринку, обслуговування внутрішнього і зовнішнього боргу. Мета таких досліджень — оцінка політичного, економічного і соціального стану країни. Серед різних міжнародних методик оцінки інвестиційної привабливості варто виділити Moodys Investors Service, Standard & Poors Rating Services, Fitch Ratings, Heritage Foundation / Wall Street Journal, Transparency International, Euromaney, Economic Intelligence Union та інші.

У жовтні 2009 р. Міжнародна Фінансова Корпорація (IFC) презентувала результати дослідження "Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес". Дослідження представляє результати репрезентативного опитування близько 2000 суб'єктів господарювання з усією Україною й було проведено в грудні 2008 р. — березні 2009 р.

Попередні звіти IFC засвідчили, що існуюча система державного регулювання та державного контролю перешкоджає сталому економічному зростанню, особливо негативно впливаючи на малі й середні підприємства та послаблюючи конкурентоспроможність України на міжнародних ринках. Серед найбільших регуляторних перешкод для розвитку підприємницького середовища та інвестиційного клімату України підприємці називають системи оподаткування, видачі дозволів, державного контролю та технічного регулювання (такі як обов'язкова сертифікація і де-факто обов'язкова стандартизація).

За даними дослідження, в грудні 2008 р. — березні 2009 року державне регулювання бізнесу в Україні залишається надмірним, а його реформа триває роками. Так, лише на три процедури: перевірки, дозволи та на технічне регулювання (сертифікати та стандарти) український бізнес витратив у 2008 р. близько 8,2 млрд грн. Для порівняння, цієї суми достатньо, щоб оплатити роботу 275 тисяч працівників протягом року [10].

Показники Світового банку щодо оцінки інвестиційної привабливості, сконцентровані у відповідній методичці, є, можливо, одними з найуживаніших консультантами іноземних інвесторів. Ця методика узагальнює три рівні індикаторів: рівень витрат, рівень ризиків, бар'єри для конкуренції [11].

У червні 2009 р. вийшло шосте видання звіту Європейської Бізнес Асоціації "Через перешкоди до успішного бізнесу". Перше видання вийшло в 2001 р. під назвою "Перешкоди для інвестицій в Україну". Метою звіту було ретельне дослідження та систематизація проблем, з якими стикаються як іноземні, так і вітчизняні інвестори, що працюють в Україні. Відображаючи спільні зусилля та інтереси членів Асоціації, цей документ об'єднав та підсумував пропозиції, що були передані на розгляд уряду з метою вдосконалення регуляторної системи та поліпшення бізнес-клімату в Україні.

Визначальним є те, що звіт Асоціації формується на основі поглядів та точок зору великої бізнес-спільноти, що нараховує близько 700 мультинаціональних та українських компаній. Починаючи з 2001 р. Європейська Бізнес Асоціація використовувала звіт "Перешкоди для інвестицій в Україну" як головний інструмент лобіювання, налагодження і підтримки конструктивного діалогу з українським урядом та Європейським Союзом. Всі п'ять попередніх видань звіту Асоціації (2001, 2004, 2005 та 2006, 2007) були спрямовані на визначення невирішених проблем, що стримують розвиток підприємницької діяльності в Україні та, як наслідок, впливають на привабливість інвестування в країну в цілому. У процесі співпраці Європейська Бізнес Асоціація надає українській виконавчій та законодавчій владі, а також уповноваженим представникам ЄС інформацію щодо змін у різних галузях економіки та рекомендації щодо проведення економічних реформ.

На відміну від попередніх звітів, шосте видання не лише висвітлює ряд ключових проблем, які перешкоджають розвитку бізнесу та інвестування в Україні, але й надає оновлену інформацію щодо прогресу у вирішенні зазначених у звіті від 2007 р. питань. Головним завданням звіту є визначення 3—5 основних пріоритетних заходів, що мають бути прийняті в умовах сповільнення

економічного розвитку з метою вдосконалення інвестиційних умов для кожної окремої сфери діяльності (індустрії).

Аналіз існуючих зарубіжних методик з оцінки інвестиційної привабливості економіки України та результати проведених досліджень дають підстави для висновку про необхідні зміни умов інвестиційної привабливості АПК на регіональному рівні в напрямі зменшення трансакційних витрат, підвищення ефективності діяльності інституцій, які працюють з інвесторами, підвищення довіри до урядових і владних структур, забезпечення легітимності дій, відповідності офіційної політики регіональним потребам.

Узагальнення методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів дає можливість виділити групу основних показників, або показників першого порядку (тобто тих, які враховуються більшістю методик), та показників другого порядку (тих, які використовуються лише в деяких методиках). Так, до основних показників за цим критерієм можна віднести наступні: стан бюджету регіону; обсяг резервів регіону; розмір ВВП на душу населення; рівень експорту та імпорту; приплив прямих інвестицій; обсяг зовнішнього боргу регіону; відсоткові ставки по кредитах; рівень політичного ризику. Решту факторів, перерахованих у описі основних методик аналізу інвестиційного клімату регіону, можна вважати менш суттєвими. Використання цих показників залежить від мети та специфіки кожного конкретного дослідження.

Ретельний аналіз наявних наукових розробок з визначення рівня інвестиційної привабливості регіону, а також викладені міркування щодо недоцільності врахування в подібних методиках факторів, які опосередковано впливають на формування інвестиційної привабливості територій, дозволяють виділити фактори (і коло показників, що їх характеризують), які в комплексі цікавлять інвесторів і безпосередньо визначають обсяги інвестиційних надходжень.

Перелік цих регіональних складових має такий ієрархічний зміст [2]: економіко-географічне положення; природно-ресурсний потенціал; трудовий потенціал; економічний потенціал; місткість споживчого ринку; інфраструктурний потенціал; науково-технічний потенціал; інвестиційні преференції; інвестиційні ризики.

Інвестиційна діяльність на рівні регіонів віддзеркалює макроекономічні тенденції, але, крім того, зазнає впливу економічної ситуації, об'єктивно складених соціально-економічних умов в регіонах. Це потребує коригування і регулювання з боку органів влади. Управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні відбувається за двома напрямками. По-перше, це підвищення інвестиційної привабливості. Інвестиційну привабливість регіону забезпечують розвиток ринкової інфраструктури, рівень заробітної плати, рівень зайнятості, соціальна ситуація, доступ до перспективних ринків збуту, високопрофесійні кадри, вагомий виробничий потенціал. По-друге, важливим механізмом управління інвестиційною діяльністю виступає регулювання обсягів централізованих капіталовкладень. Крім того, інвестиційна діяльність зазнає впливу громадського сектора. Відповідно різняться і механізми, якими оперують органи влади при активізації інвестиційної діяльності [12].

Значна увага державними органами влади України приділяється удосконаленню методології оцінювання інвестиційної привабливості галузей економіки, регіонів країни і суб'єктів господарювання. Зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р. № 208-р схвалена Концепція створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання [13]. Вона визначила основні засади створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання з урахуванням досвіду міжнародних рейтингових агентств, результати роботи яких використовуються інвесторами на міжнародних фінансових ринках. Рейтингова оцінка запроваджувалась в Україні для визначення кредитного ризику в розрізі регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання. Використання результатів оцінки давало змогу інвесторам визначити інвестиційну привабливість її об'єктів. У розвиток цього документа Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку розробила Заходи щодо реалізації Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання та Положення про умови конкурсу щодо визначення агентств, уповноважених на проведення рейтингової оцінки [14].

У Методиці оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та в розрізі регіонів, рейтингової оцінки інвестиційної привабливості галузей, регіонів та суб'єктів господарювання і відповідної форми звіту, яка була затверджена наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 25.03.2004 р. № 115, зазначено, що при здійсненні рейтингової оцінки інвестиційної привабливості галузей та регіонів розглядається сукупність економічних, фінансових та інших факторів, а також розвиток інфраструктури регіонів. Аналізу підлягає економічна база галузей та регіонів, параметри зростання економіки, обсяги інвестицій, стан основних фондів та демографічна ситуація, інші показники. Рейтингова оцінка інвестиційної привабливості галузей та регіонів проводиться відповідно до методичних засад проведення розрахунків показників і здійснюється у вигляді розрахунку інвестиційного рейтингу за допомогою комплексного аналізу наявної статистичної інформації показників розвитку кожної галузі та регіону [15].

Іншою методикою визначення інвестиційної привабливості регіонів є Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку, що затверджена Наказом Держкомстату України від 15.04.2003 р. № 114. Згідно цієї методики інвестиційну привабливість регіонів пропонується оцінювати за такими показниками:

- інвестиції в основний капітал, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, грн.;
- інвестиції у житлове будівництво, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, грн.;
- обсяг прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на одну особу чисельності наявного населення на

кінець року, дол. США;

- зміна обсягу прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, дол. США.

Непрямою характеристикою інвестиційної привабливості регіону є показники, що визначають розвиток транспортної мережі регіону та зовнішньоекономічної діяльності:

- щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 кв. км території;
- обсяг експорту товарів, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення регіону, дол. США [16].

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2003 № 79-р "Деякі питання оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату, проведення моніторингу умов інвестиційної діяльності та стану роботи із зверненнями інвесторів" наказом Міністерства економіки України від 17.07.2006 № 245 було затверджено Методику оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та регіонах [17].

Але ці документи на даний час не працюють, хоча і є чинними. Сьогодні, з метою своєчасного виявлення негативних тенденцій та забезпечення оперативного прийняття управлінських рішень, постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 833 запроваджена комплексна оцінка соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, яка проводиться за результатами аналізу соціально-економічного становища відповідних регіонів [18].

Оцінка здійснюється за середнім арифметичним суми рейтингів конкретного регіону за шістьма сферами соціально-економічного розвитку регіонів, а саме за сферами: реального сектора, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, державних фінансів та фінансових результатів діяльності підприємств, соціального сектора, споживчого ринку та екології.

Для оцінки сфери державних фінансів та фінансових результатів діяльності підприємств діючою методикою використовується такий показник ефективності діяльності підприємств як рівень рентабельності операційної діяльності.

Сутність ефективної діяльності суб'єктів господарювання полягає в тому, щоб сформулювати умови для забезпечення розгорнутого типу відтворення, який дозволяє їм розвиватися на підставі дії стійких організаційно-економічних, правових і екологічних зв'язків та відносин. Для визначення ефективності діяльності на цей час, дійсно, використовують показник рентабельності. Але після введення в дію у 2000 р. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 7 "Основні засоби", яке дозволило використовувати один із шести методів нарахування амортизації, а також після того, як, починаючи з 2004 р., було суттєво збільшено норми амортизації в податковому методі, склалася ситуація, коли за однакових виробничих результатів аграрні

Таблиця 1. Індикатори "матриці дій" для використання механізму державного і ринкового регулювання інвестиційної привабливості АПК регіонів України на принципах сталого розвитку

№ З/п	Індикатори	Обставини для включення в дію механізму:	
		держави	ринку
<i>І. Економічні індикатори</i>			
1.	Темпи приросту:		
	– валової продукції, %	негативні	позитивні
	– валової доданої вартості, %	негативні	позитивні
	– прибутку, %	негативні	Позитивні
2.	Темпи приросту інвестицій в АПК, %	негативні	позитивні
3.	Темпи приросту середньої заробітної плати, %	негативні	позитивні
4.	Темпи приросту обсягів біржової торгівлі продукцією АПК	негативні	Позитивні
5.	Монополізація агропромислового та агропродовольчого ринку, %	> 35	< 35
6.	Інфляція, %	> 5	< 5
7.	Стан виробничого потенціалу АПК	погіршується	покращується
8.	Продуктивність праці	–	знижується
9.	Рівень рентабельності авансованого капіталу, %	нижче від середнього по економіці	вище від середнього по економіці
10.	Рівень рентабельності операційної діяльності, %	< 5	> 5
11.	Рівень відтворення на підприємствах АПК, %	< 11	> 11
12.	Питома вага збиткових підприємств, %	> 20	< 20
13.	Забезпеченість основними засобами виробництва	знижується протягом трьох років	–
14.	Розвиток міжгалузевих зв'язків та кластерів	погіршується	покращується
15.	Ставка кредитування комерційними банками підприємств АПК	у півтора раза вище від облікової ставки НБУ	нижче полуторного розміру облікової ставки НБУ
16.	Коефіцієнт забезпеченості власними джерелами відтворення	< 0,5	> 0,5
<i>ІІ. Екологічні індикатори</i>			
17.	Екологічність виробництва продукції АПК	погіршується	покращується
18.	Стан із забрудненням навколишнього середовища	погіршується	покращується
19.	Родючість ґрунтів	погіршується	покращується
20.	Застосування екологічно чистих технологій	зменшується	збільшується
21.	Використання біотехнологій	погіршує екологію	–
<i>ІІІ. Соціальні індикатори</i>			
22.	Рівень безробіття на селі	вище від середнього по економіці	на рівні або нижче від середнього по економіці
23.	Середньомісячна заробітна плата в аграрному секторі	нижче від середньої по економіці	на рівні або вище від середньої по економіці
24.	Розвиток сільських територій	погіршується	покращується
25.	Коефіцієнт співвідношення реального середнього сукупного доходу робітників і прожиткового мінімуму	< 1	> 1
26.	Демографічний стан на селі	погіршується	покращується
27.	Доступність медичної допомоги	погіршується	покращується
28.	Соціальний захист уразливих груп населення	погіршується	Покращується
<i>ІV. Індикатори міжнародних агентств</i>			
29.	Міжнародної Фінансової Корпорації (IFC)	погіршуються	покращуються
30.	Світового банку	погіршуються	покращуються
31.	Європейської Бізнес Асоціації	погіршуються	покращуються

підприємства можуть мати різні показники прибутку і відповідно рентабельності тільки за рахунок використання різних методів нарахування амортизації.

Тому як допоміжний показник оцінки ефективності діяльності підприємств у регіонах України пропонується визначати показник рівня відтворення на підприємствах як відношення суми прибутку від операційної діяльності підприємств та амортизаційних відрахувань до операційних витрат за мінусом амортизаційних відрахувань й помножених на 100.

До того ж доцільно, на наш погляд, до переліку показників оцінки сфери інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності ввести коефіцієнт забезпеченості власними джерелами відтворення. Він буде показувати ступінь незалежності від позикових коштів. Такий показник в умовах фінансово-економічної кризи, на наш погляд, є дуже важливим. Оптимальне значення цього показника повинно бути на рівні 0.5. При цьому чим вище це значення, тем

краще — зменшується залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Таким чином, для удосконалення підходів до комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, на наш погляд, необхідно зробити доповнення до Методики рейтингової оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 833 [18], шляхом внесення до переліку показників оцінки сфери інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності коефіцієнт забезпеченості власними джерелами відтворення, а до показників оцінки сфери державних фінансів та фінансових результатів діяльності підприємств — показник рівня відтворення на підприємствах регіонів України.

Для удосконалення методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості АПК на регіональному рівні нами пропонуються індикатори "матриці дій" для використання механізмів державного і ринкового регулювання інвестиційної привабливості АПК регіонів України на принципах сталого розвитку, де ці показники також мають місце (табл. 1).

Індикатори сталого розвитку, з одного боку, відоб-

ражають економічні, екологічні і соціальні параметри у єдиному комплексі; з іншого — їх розвиток розглядається через зміну станів, кожен з яких характеризується визначеною сталістю. Саме в цих двох площинах сформовані індикатори "матриці дій"

ВИСНОВКИ

Таким чином, одними з основних функцій Уряду, на наш погляд, повинно стати формування інвестиційної привабливості АПК на регіональному рівні на принципах сталого розвитку, тобто підтримки економічного, екологічного та соціального розвитку.

Підтримка економічного розвитку означає використання інструментів державного регулювання для досягнення позитивних значень таких індикаторів, як темпи приросту валової продукції, валової доданої вартості, прибутку в АПК, темпи приросту інвестицій, середньої заробітної плати, а також обсягів біржової

торгівлі продукцією АПК. Підтримка економічного розвитку також означає корегування вад ринку, які зумовлені монополіями, інфляцією, використанням макроекономічних важелів для повернення економіки АПК на її природний рівень.

Підтримка екологічного розвитку означає корегування вад ринку, які зумовлені забрудненням навколишнього середовища, використанням біотехнологій, хижацьким використанням ґрунтів тощо.

Підтримка соціального розвитку означає створення такого механізму державного регулювання, який би забезпечив низький рівень безробіття на селі, розвиток сільських територій, оптимальне співвідношення реального середнього сукупного доходу робітників і прожиткового мінімуму, покращення демографії на селі, доступність медичної допомоги, соціальний захист уразливих груп населення тощо.

При цьому ці функції повинні здійснюватись таким чином, щоб не порушити дії ринкового механізму.

Що стосується четвертої групи індикаторів, а саме — індикаторів міжнародних агенств, то можна погоджуватися або не погоджуватися з рейтингами країни щодо інвестиційної привабливості, які періодично публікуються провідними економічними виданнями Заходу, але іноземні інвестори надають цьому переліку якщо не першочергової, то досить значної уваги. Тому, на наш погляд, вони також повинні бути серед індикаторів "матриці дій" для використання механізму державного і ринкового регулювання інвестиційної привабливості АПК регіонів України.

Література:

1. Біляк Н.І. Визначення інвестиційної привабливості галузей сільського господарства Карпатського регіону // Економіка АПК. — 2005. — № 9. — С. 67—72.
2. Бутко М. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону (на прикладі Чернігівської області) / М. Бутко, С. Зеленський, О. Акименко // Економіка України. — 2005. — № 11. — С. 30—37.
3. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О. В. Гаврилюк // Фінанси України. — 2008. — № 2. — С. 68—82.
4. Гайдучий А.П. Оцінка інвестиційної привабливості аграрного сектора країн Центральної і Східної Європи // Економіка і прогнозування. — 2006. — № 3. — С. 131—140.
5. Гальчинский А. Становление инвестиционной модели экономического роста Украины / А. Гальчинский, С. Левочкин // Экономика Украины. — 2004. — № 6. — С. 4—11.
6. Данилишин Б.М., Корецький М.Х., Дацій Н.В. Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів / НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. — К., 2007. — 204 с.
7. Інвестиційна привабливість міст та регіонів України // Страхова справа. — 2006. — №2 (22). — С. 33—35.
8. Пилипак О. Інвестиційна привабливість регіонів України: соціально-демографічний аспект / О. Пилипак // Економіка України. — 2004. — №8. — С.82—85.
9. Хмарська І.В. Проблеми формування та оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України // Регіональна економіка. — 2003. — №3. — С. 138—146.

10. Звіт IFC "Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес". — К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2009 — 225 с.

11. Інституційне забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій: зарубіжний та український досвід / С. Слава, П. Сегварі, Р. Моркунайте. — К.: К.І.С., 2008. — 112 с.

12. Щодо вдосконалення державного управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні // Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку [Електронний ресурс]: Оф. сайт Національного інституту стратегічних досліджень. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/April/6.htm>

13. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання" від 1 квітня 2004 р. № 208-р. [Електронний ресурс]: Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

14. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку 01.06.2004 № 236 "Про затвердження Заходів щодо реалізації Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання та Положення про умови конкурсу щодо визначення агентств, уповноважених на проведення рейтингової оцінки" [Електронний ресурс]: Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

15. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 25.03.2004 р. № 115 "Про затвердження Методики оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та в розрізі регіонів, рейтингової оцінки інвестиційної привабливості галузей, регіонів та суб'єктів господарювання і відповідної форми звіту" [Електронний ресурс]: Оф. сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

16. Наказ Держкомстату України від 15.04.2003 р. № 114 "Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку" [Електронний ресурс]: Оф. сайт "Законо України". — Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart95/idx95633.htm>

17. Наказ Міністерства економіки України "Про затвердження Методики оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та регіонах і відповідної форми звіту" від 17.07.2006 № 245 [Електронний ресурс]: Оф. сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 833 "Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя" // Офіційний вісник України. — 2007. — № 46. — С. 10. *Стаття надійшла до редакції 29.03.2010 р.*